

Тема. Соціальна безпека

Правова відповідальність і закони України. Права, обов'язки і правова відповідальність неповнолітніх.

Мета: формувати поняття про соціальну безпеку, ознайомити з правами, обов'язками і правовою відповідальністю неповнолітніх; дати уявлення про види правопорушень; розвивати правову грамотність, навички адвокації; виховувати свідому потребу в дотриманні принципів соціальної безпеки.

ХІД УРОКУ

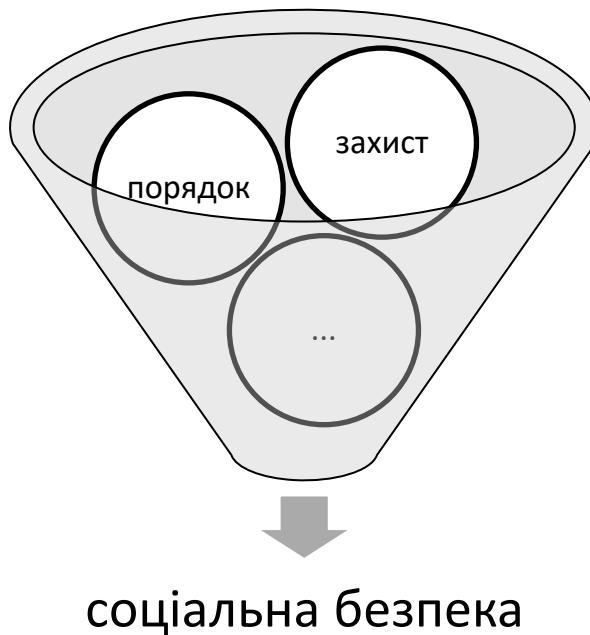
I. Організаційний момент

1. Привітання, встановлення позитивного настрою

II. Активізація чуттєвого досвіду, опорних знань учнів

1. Вправа «Асоціативний куш»

- Що ви розумієте під поняттям «соціальна безпека»?

2. Вправа «Обери образ»

- Розгляньте ілюстративний матеріал і оберіть те зображення, яке, на вашу думку, може слугувати образом поняття «соціальна безпека». Поясніть свій вибір.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів

1. Складання життєвої ситуації

Змодельуйте суспільство, в якому відсутня соціальна безпека, соціальний захист. Опишіть його. Якими життєвими навичками слід володіти населенню такого суспільства?

- Хто з вас може сказати, що ніколи не потребуватиме застосування таких життєвих навичок?
- Наскільки правова освіченість є важливою для сучасної людини? Прокоментуйте свою відповідь

IV. Повідомлення учням теми, мети та завдань уроку

V. Осмислення учнями знань

1. Глосарій. Робота з термінами

Соціальна безпека - це стан суспільства, в тому числі всіх основних сфер виробництва, соціальної сфери, охорони внутрішнього конституційного порядку, зовнішньої безпеки, культури, при якому забезпечується номінальний рівень соціальних умов та соціальних благ - матеріальних, санітарно-епідеміологічних, екологічних, психологічних тощо, що визначають якість життя людини і суспільства в цілому - та гарантує мінімальний ризик для життя, фізичного та психічного здоров'я людей. Зазвичай розглядають соціальну безпеку не лише окремої особи, а й суспільства загалом. Вона є складовою національної безпеки, що визначає стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також від загрози соціальним інтересам.

Соціальний захист — це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах. Організаційно-правові заходи передбачають створення інститутів соціального захисту і законів, які повинні керувати їх діяльністю, економічні — формування механізмів перерозподілу доходів, тобто стягнення податків та інших платежів.

Соціальна безпека + соціальний захист = стан захищеності (або безпека) людини, особи.

2. «Юридична консультація»

Юридична відповідальність - це вид соціальної відповідальності, сутність якої полягає у застосуванні до правопорушників (фізичних та юридичних осіб)

передбачених законодавством санкцій, що забезпечуються у примусовому порядку державою.

Позитивна відповідальність - це усвідомлене розуміння особою (органом) важливості своїх повноважних дій для держави і суспільства, прагнення та бажання виконати їх якнайкраще. Під позитивною конституційно-правовою відповідальністю здебільшого розуміють відповідальне ставлення особи (органу) до своїх обов'язків, належне виконання своїх обов'язків, підзвітність, юридичну компетентність.

Підставою для законного залучення особи до відповідальності є необхідність вважати її суб'єктом для цього виду правопорушень. Однією з вимог до суб'єкта правопорушення вважається досягнення ним певного віку.

У кримінальному праві неповнолітніми вважаються особи віком *до 18 років*. За загальними положеннями кримінальна відповідальність настає із 16 років, а за окремі види злочинів – із 14 років.

Із 14 років кримінальна відповідальність настає:

- за всі види вбивства;
- умисне заподіяння тілесних ушкоджень що спричинили розлад здоров'я;
- зґвалтування;
- крадіжку, грабіж, розбій;
- злісне й особливо злісне хуліганство;
- умисне знищення або пошкодження державного майна, що спричинилося до тяжких наслідків;
- умисне вчинення дій, що можуть призвести до аварії транспортного засобу.

Кримінальна відповідальність для неповнолітніх, що досягли 14 або 16 років, настає з 0 години доби, наступної за днем народження. Якщо на момент учинення злочину особа не досягла встановленого законодавством віку для відповідальності за певний злочин, вона або взагалі не підлягає кримінальній відповідальності, або буде звинувачена у скоєнні іншого злочину.

Для неповнолітніх, що не досягли 18 років, закон передбачає кілька положень, що пом'якшують їх відповідальність порівняно з відповідальністю дорослих злочинців.

Позбавлення волі неповнолітньому може бути призначене на термін не більше 10 років, якщо конкретні статті це передбачають. Особливою частиною Кримінального кодексу України за скоєння злочину передбачено суворіше покарання. Факт неповноліття винного повинен розглядатися судом як обставина, що відтягує (полегшує) вину.

Для неповнолітніх злочинців передбачені м'якші порівняно з дорослими злочинцями умови для умовно-дострокового звільнення від відбування покарання.

У разі здійснення неповнолітнім злочину, що не має великої суспільної небезпеки, а також якщо неповнолітній зробив суспільно небезпечне діяння, але не досяг віку кримінальної відповідальності (14 років), до нього можуть бути застосовані *примусові заходи виховного характеру*, до яких належать:

- зобов'язання привселюдно чи в іншій формі вибачитися перед потерпілим;
- попередження;
- передання неповнолітнього під нагляд батькам чи особам, що їх замінюють, або під нагляд педагогічного чи трудового колективу з його згоди, а також окремим громадянам на їх особисте прохання;
- покладання на неповнолітнього, який досяг 15 років і має майно чи заробіток, обов'язку відшкодувати заподіяний збиток;
- направлення неповнолітнього у спеціальну навчально-виховну установу для дітей і підлітків до його виправлення, але щонайбільше на 3 роки.

Останній захід є найбільш суворим. Він здійснюється *примусово, незалежно від бажання неповнолітнього*. До навчально-виховних установ належать загальноосвітні школи спеціального призначення (для правопорушників віком 11-14 років) і професійні училища соціальної реабілітації (для правопорушників віком від 14 до 18 р.).

Доцільно зауважити, що примусові заходи виховного характеру не є покаранням і не спричиняють характерних для покарання негативних наслідків, насамперед судимості. Але якщо ці заходи не мали на порушника належного впливу, суд може вжити до нього суворіші примусові заходи аж до направлення у спеціальні заклади чи засудити до передбаченого законодавством покарання.

В адміністративному праві юридична відповідальність настає з 16 років. Справи про адміністративні правопорушення неповнолітніх уповноважені розглядати комісії у справах неповнолітніх при виконавчих комітетах місцевих рад.

Справи про адміністративні правопорушення, які розглядаються комісіями, поділяються на три основні групи:

- справи про суспільно небезпечні дії, вчинені особами до досягнення ними 16 років (за них відповідають батьки);
- правопорушення, скоєні особами віком 16-18 років;
- скоєння дрібного розкрадання державного або громадського майна, дрібного порушення правил користування дорожнім рухом. Ця група справ розглядається комісією лише тоді, коли вони передаються їм органами внутрішніх справ або судами. Якщо такі правопорушення вчиняють неповнолітні віком до 16 років, відповідальність за них несуть родичі.

До окремої групи належать справи про інші антигромадські вчинки неповнолітніх, які не вважаються адміністративними правопорушеннями, однак свідчать про певні відхилення від нормального розвитку підлітка, наприклад,

неналежна поведінка у школі, на вулиці, ранні статеві зв'язки, захоплення іграми, що свідчить про звички, які з часом можуть призвести до злочину.

Кодекс про адміністративні правопорушення передбачає для неповнолітніх поблажливіший режим застосування стягнень порівняно з дорослими правопорушниками. Зокрема, до неповнолітнього не може бути застосований адміністративний арешт.

Крім того, за здійснення правопорушень до неповнолітнього у віці 16-18 років замість стягнень можуть бути застосовані такі *заходи* впливу:

- зобов'язання публічно вибачитися перед потерпілим;
- попередження;
- оголошення догани або суворої догани;
- покладення на неповнолітнього обов'язку відшкодувати заподіяні збитки, якщо він має самостійний заробіток;
- накладення на неповнолітнього, який має заробіток, штрафу;
- передання під нагляд батьків, або осіб, які їх замінюють.

Поряд із цим відповідні комісії можуть застосувати примусові заходи виховного характеру, які вважаються доволі суровими, - це направлення у спеціалізовані навчальні заклади.

Як свідчить практика, найчастіше комісії у справах неповнолітніх розглядають такі справи: дрібне розкрадання державного майна, побиття скла в автомобілях, псування телефонів-автоматів, розпиття спиртних напоїв у громадських місцях або поява в них у нетверезому стані, азартні ігри (в рулетку, карти тощо).

Цивільно-правова відповідальність настає з п'ятнадцятирічного віку. Якщо проступок здійснив неповнолітній, що не досяг 15 років, то майнову відповідальність несуть його батьки чи опікун, але тільки тоді, коли заподіяний неповнолітнім збиток виявився результатом нездійснення за ним контролю, неналежного виховання, неправильного застосування до нього своїх прав.

Якщо неповнолітній, який не досяг 15 років, заподіяв шкоду в той час, коли перебував під наглядом навчального, виховного чи лікувального закладу, то вони несуть відповідальність, але тільки тоді, коли збиток був заподіяний внаслідок нездійснення чи неналежного здійснення контролю за неповнолітнім під час перебування його під наглядом певного закладу.

У віці 15-18 років неповнолітній відповідає за заподіяний ним збиток на загальних засадах, тобто відшкодовує його самостійно. Але якщо у неповнолітнього немає майна чи роботи, достатньої для відшкодування заподіяної шкоди, то за нього це роблять батьки чи опікуни. Але вони несуть майнову відповідальність за шкоду, заподіяну їх неповнолітньою дитиною, тоді, коли ця школа є результатом їх протиправної поведінки, тобто їх провина полягає в тому, що вони не виконували своїх обов'язків щодо виховання дітей.

При цьому до відповідальності залучаються як батько, так і мати, навіть якщо шлюб між ними розірваний, оскільки вони мають рівні права й обов'язки щодо своїх дітей.

Обов'язок батьків відшкодувати заподіяну неповнолітнім шкоду припиняється після досягнення ним повноліття (віку 18 років), а також якщо в нього до 18 років з'являються майно чи заробіток, яких достатньо, щоб відшкодувати збиток.

3. Робота за підручником. Види правопорушень

Зазвичай люди добровільно, без примусу дотримуються вимог права, не виходять за його межі. Такі вчинки (діяння), які не суперечать приписам правових норм або основним принципам певної держави, називають *правомірною поведінкою*. Наприклад, правомірною поведінкою можна вважати отримання громадянами обов'язкової середньої освіти. Для забезпечення цього процесу держава створює мережу шкіл, ліцеїв, гімназій, приймає закони, які регулюють порядок отримання середньої освіти, встановлює відповідальність за порушення права на отримання освіти.

Однак поведінка людей не завжди є правомірною, адже люди іноді порушують установлені норми права, тобто діють протиправно.

Протиправну поведінку називають *правопорушенням*.

Основними ознаками правопорушення є:

1. Порушення норм права — це поведінка людей, виражена в дії (перевищення швидкості водієм автомобіля, викрадення чужої речі, запізнення працівника на роботу тощо) або бездіяльності (наприклад, несплата податків, ненадання рятувальником допомоги постраждалим особам, невиконання умов договору тощо).

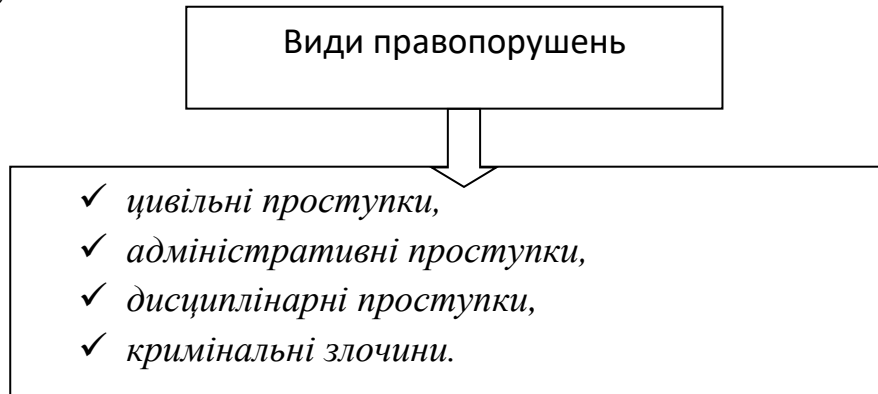
2. Заподіяння шкоди суспільству, суспільним відносинам або особі (фізичної шкоди — нанесення тілесних ушкоджень, майнової шкоди — пошкодження речей, моральної шкоди — приниження честі, гідності людини тощо).

3. Усвідомлення вини — ставлення того, хто вчинив правопорушення, до власного діяння і його наслідків (умисне правопорушення — розуміння особою протиправності своїх дій та їх шкідливих наслідків (наприклад, убивство з помсти, заволодіння чужим майном), правопорушення з необережності — непередбачення особою шкідливих наслідків своїх дій або легковажне сподівання, що зможе їм запобігти (наприклад, виникнення пожежі в лісі внаслідок непогашеного багаття).

Отже, *правопорушення* — це діяння (проступок або злочин), що завдає шкоди суспільству, суспільним відносинам або особі й тягне за собою юридичну відповідальність. Юридичною відповідальністю називається

встановлений законодавством і забезпечений державою обов'язок правопорушника зазнати позбавлення певних благ, належних йому цінностей.

За ступенем тяжкості та характером наслідків розрізняють такі види правопорушень:

Цивільні проступки — невиконання (неналежне виконання) зобов'язань, заподіяння шкоди майну (наприклад, пошкодження автомобіля під час дорожньо-транспортної пригоди) або заподіяння моральної шкоди (наприклад, потурання честі та гідності людини, її ділової репутації).

Адміністративні проступки — посягання на встановлений законом суспільний порядок: громадський спокій, правоохоронні норми, правила дорожнього руху, правила виконавчої та управлінської діяльності (наприклад, безквитковий проїзд у громадському транспорті, перевищення швидкості водієм, невиконання посадових обов'язків державним службовцем).

Дисциплінарні проступки — порушення трудових чи службових обов'язків (наприклад, запізнення працівника на роботу).

Кримінальні злочини — передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння — дія або бездіяльність (наприклад, грабіж, шахрайство, умисне вбивство).

Неправомірна поведінка людей завжди тягне за собою юридичну відповідальність і негативно впливає на майбутнє життя людини.

Висновок. Правомірною поведінкою називають вчинки, які не суперечать приписам правових норм або основним принципам певної держави. Протиправну поведінку називають правопорушенням, тобто діянням, що завдає шкоди суспільству, суспільним відносинам або особі й тягне за собою юридичну відповідальність. Основними видами правопорушень є цивільні проступки, адміністративні проступки, дисциплінарні проступки й кримінальні злочини. Неправомірна поведінка людей завжди тягне за собою юридичну відповідальність.

VI. Узагальнення та систематизація знань

1. Тестування (усно)

*Неправомірна поведінка людей впливає на життя суспільства:

А) позитивно;

Б) *негативно*;

В) ніяк не впливає.

*Порушення правил дорожнього руху – це ...

А) дисциплінарний проступок;

Б) *адміністративний проступок*;

В) кримінальний злочин.

*У кримінальному праві неповнолітніми вважаються особи віком ...

А) до 16 років;

Б) до 17 років;

В) *до 18 років*.

VII. Підбиття підсумків уроку

VIII. Домашнє завдання

- опрацювати матеріал підручника щодо вивченої теми (§ 24);
- скласти ситуаційні задачі щодо теми, яка вивчалася на уроці.